

УДК 378.937

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-12\(40\)-997-1004](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-12(40)-997-1004)

Черньонков Ярослав Александрович кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов, Донецький державний університет внутрішніх справ (м. Кропивницький), м. Кропивницький, тел.: (097) 907-01-07, <https://orcid.org/0000-0001-6598-1581>

КОМУНІКАЦІЯ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ФІЛОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ МІЖКУЛЬТУРНИЙ ВЗАЄМОДІЇ

Анотація. У статті розглядається проблема підвищення ефективності комунікації майбутніх філологів у процесі міжкультурної взаємодії. Комунікація у міжкультурній взаємодії передбачає ефективне використання мовних, лінгвокраїнознавчих знань, комунікативних умінь, виявлення етичних норм, альтруїзму, прагнення до партнерства. Має сенс оновити зміст та структуру освітнього компонента «Країнознавство», який включає відомості про історію розвитку країн Європи та США, етнопонаціональний склад населення, економіку країн Європи та провідних країн світу, інформацію про створення Європейського Союзу, інституцій ЄС, сучасну політику ЄС тощо. Освітній компонент «Міжкультурна комунікація» містить як загальнонавчальну, так і професійно зорієнтовану тематику. Цілями його застосування є розвивати навички міжкультурного спілкування іноземною мовою, вміння орієнтуватися в іншомовному комунікативному просторі в ситуаціях квазіпрофесійної діяльності. Важливого значення набуває створення такого освітнього середовища в університеті, що передбачає логічно побудовану систему самостійних завдань. Пріоритетним є й впровадження творчо організованого аудиторного та позааудиторного життя студентів. Має дидактичне й виховне значення залучення студентів до роботи наукового гуртка «Індивідуалізація процесу вивчення іноземної мови». Ефективними є різні методи міжкультурного вивчення іноземної мови: від монологічного, діалогічного, полілогічного видів спілкування до таких творчо-комунікативних методів, як «Вчимося вчитися», «Бріколаж», «Метод проєктів», «Метод стимулюючих висловлювань». Є дидактично потужною й активізація спілкування іноземною мовою у вільний час з представниками інших національностей, участь у Speaking Club та дискусійному клубі. До того ж ефективним видом самостійної діяльності у напрямку вдосконалення міжкультурної комунікації є спілкування студентів зі своїми іноземними друзями через Інтернет: Viber, Facebook, Skype, E-Mail. На старших курсах майбутнім бакалаврам пропонується взяти участь у міжнародних наукових конференціях.

Ключові слова: міжкультурний, крос-культурний, взаємодія, бакалавр, філологія, готовність, комунікація.

Chernonkov Yaroslav Oleksandrovych PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Foreign Languages, Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi, tel.: (097) 907-01-07, <https://orcid.org/0000-0001-6598-1581>

FUTURE BACHELOR-PHILOLOGISTS' COMMUNICATION IN THE PROCESS OF CROSS-CULTURAL INTERACTION

Abstract. The article considers the problem of increasing the effectiveness of communication of future philologists in the process of cross-cultural interaction. Communication in cross-cultural interaction involves the effective use of language, linguistic knowledge, communication skills, ethical norms. It makes sense to update the content and structure of the educational component "Countrystudying", which includes information about the history of European countries and the USA, the economy of EU and leading countries of the world, information about the creation of the European Union, EU institutions, modern EU policy. The educational component "Intercultural Communication" contains both general and professionally oriented topics. The goals of its application are to develop skills in cross-cultural communication in a foreign language, the ability to navigate in a foreign language communicative space in situations of quasi-professional activity. The creation of such an educational environment at the university that provides for a logically constructed system of independent tasks is of great importance. The implementation of creatively organized classroom and extracurricular life of students is also a priority. It is of didactic and educational importance to involve students in the work of the scientific circle "Individualization of the process of learning a foreign language". Various methods of intercultural learning of a foreign language are effective: from monological, dialogical, polylogical types of communication to such creative and communicative methods as "Learning to learn", "Bricolage", "The Project Method", "The Method of Stimulating Statements". The activation of communication in a foreign language in free time with representatives of other nationalities, participation in the Speaking Club and discussion club is also didactically powerful. In addition, communication with foreign friends becomes important (via the Internet: Viber, Facebook, Skype, E-Mail). In the senior years, future bachelors are invited to participate in international scientific conferences.

Keywords: intercultural, cross-cultural, interaction, bachelor, philology, readiness, communication.

Постановка проблеми. Важливим завданням вищої освіти сьогодні є підготовка майбутніх фахівців до комунікації у багатокультурному середо-

вищі. Наголосимо, що набуває значення підготовка саме майбутніх бакалаврів філології до такої інтеркультурної комунікативної взаємодії, оскільки фахівець-філолог сприяє розвитку здатності дітей та молоді до спілкування в полілінгвальному та плюрикультурному соціумі.

Вирішення цієї проблеми дозволяє розв'язати такі значущі науково-практичні завдання, наприклад:

- формування комунікативної компетентності в учнів (у процесі вивчення державної та іноземних мов);
- виховання прагнення у представників різних поколінь пізнавати нові факти про цивілізаційний розвиток країн світу;
- опанування вміннями пошукової роботи з вивчення нової інформації;
- формування абстрактного, аналітичного мислення;
- виховання культури спілкування, поваги, толерантності, здатності розуміти та ділитися кращим досвідом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення наукового фонду переконує в тому, що ця проблема досліджувалася у таких аспектах, як-от формування міжкультурної взаємодії, міжкультурної компетентності, здатності до інтеркультурної співпраці, забезпечення творчого середовища, яке сприяє формуванню готовності до міжкультурної взаємодії [1], [2], [3], [4], [5].

Поряд з цим, проблема формування здатності до ефективної комунікації впродовж міжкультурної взаємодії потребує більшої дослідницької уваги та конкретизації певних підходів і методів.

Мета статті – розкрити наукові положення щодо міжкультурної взаємодії та готовності до неї, висвітлити причини низького рівня здатності до спілкування міжкультурного характеру, визначити форми підвищення ефективності комунікації у міжкультурній взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Аналіз позицій науковців щодо сутності міжкультурної взаємодії переконує в тому, що існує декілька підходів та поглядів на це питання. Насамперед міжкультурна взаємодія спричинена швидкими темпами глобалізації, котра «долає здавалося б непорушні протягом багатьох століть політичні кордони та ідеологічні бар'єри, формуючи єдиний духовний простір, в якому представлені цінності всіх народів і цивілізацій» [3, с. 167].

Зазначимо, що [1] небезпідставно наголошує на тому, що «взаємодія культур відбувається на рівні міжособистісного спілкування; через світосприйняття членів соціуму – представників різних етнічних груп реалізуються загальнозначущі цінності культур» [1, с. 14]. Науковець, деталізуючи зокрема зміст міжкультурної взаємодії учнів, визначає її як «обмін знаннями та вміннями, який сприяє ознайомленню з культурами, ціннісними орієнтирами, традиціями, ознаками способу життя інших народів, що веде до збагачення внутрішнього світу учнів і вихованню у них толерантності, взаємоповаги, альтруїзму» [1, с. 21].

Якщо ж розкривати сутність саме міжкультурної компетентності (наприклад, майбутніх бакалаврів з міжнародної економіки), то варто вказати на науковий підхід, відповідно до якого ця компетентність віддзеркалює систему якостей, знань, умінь, котра реалізує можливість міжкультурної комунікації. На думку [2], має значення й володіння методами «фахової взаємодії, цінності й установки на продуктивне застосування загальнокультурної інформації (культурологічний, країнознавчий та лінгвокраїнознавчий матеріал)» [2, с. 2].

Зазначимо, що в роботах науковців сутність готовності до міжкультурної взаємодії студентів-філологів розкривається як таке утворення особистості, котре може бути представлене системою широких знань про культури та взаємодію в інтеркультурному просторі; ціннісними орієнтирами, зацікавленістю у вивченні культурної спадщини народів, бажанням передавати іншим інформацію про досягнення у вітчизняній культурі; вміннями покращувати міжкультурну взаємодію у сфері професії; визначати ефективність саморозвитку як полікультурної особистості [4].

У цьому контексті [5] зазначають, що перед філологом постає проблема забезпечити у здобувачів освіти здатність у процесі комунікації долати як мовний, так і культурний бар'єри. Науковці цілком слушно наполягають на такій вимозі: «зараз не досить просто навчити іноземної мови, правил граматики, синтаксису та орфографії, навичок говоріння або письма, але стає необхідним насамперед допомогти майбутнім фахівцям гармонійно інтегруватися в іншомовне середовище, зважаючи на відмінності та особливості світогляду, менталітету, культури представників різних країн, тобто навчити їх основ міжкультурної комунікації» [5, с. 44].

Отож, на нашу думку, комунікація у міжкультурній взаємодії передбачає ефективне використання як мовних знань та комунікативних умінь, так і соціолінгвістичних, лінгвокраїнознавчих знань, виявлення етичних норм, альтруїзму, прагнення співпрацювати, допомагаючи та підтримуючи інших у командній діяльності.

Для вирішення проблеми забезпечення високого рівня комунікації у студентів факультету іноземних мов в процесі їхньої взаємодії міжкультурного характеру необхідно врахувати все викладене вище та окреслити концептуальні умови та засоби підвищення рівня її ефективності.

Керуючись нашим багаторічним досвідом викладання іноземної мови у закладах вищої освіти, маємо змогу констатувати, що, на нашу думку, найважливішими причинами складності та низького рівня комунікації у міжкультурній взаємодії є такі:

- низький рівень шкільної підготовки першокурсників;
- низька мотивація студентів до належного вивчення іноземної мови;
- невелика кількість практичних годин для вивчення іноземної мови на першому курсі (2-4 години на тиждень);

– відсутність досвіду ведення вказаної діяльності у переважній більшості здобувачів освіти.

У свою чергу найбільш ефективними шляхами підвищення якості цієї діяльності є:

- розробка та впровадження спецкурсу «Міжкультурна комунікація»;
- створення освітнього середовища університету;
- організація творчого позааудиторного життя студентів;
- підвищення якості самостійної самоосвітньої діяльності.

Все вищевикладене потребує розробки та впровадження нових підходів та методів щодо організації комунікації в міжкультурній взаємодії.

Насамперед є доцільним розробити коректно структуровану навчальну програму з освітнього компонента «Країнознавство»:

- пропонуємо ввести цю дисципліну відразу на 1 курсі;
- оскільки дисципліна поділена на 2 модулі, вважаємо за необхідне в першому семестрі надати відомості про історію розвитку країн Європи та США, етнічнонаціональний склад населення, «гарячі точки» тощо;
- варто зорієнтувати майбутніх бакалаврів філології на проведення загальної характеристики економіки країн Європи та провідних країн світу,
- забезпечити широкий аналіз політичного устрою європейських країн, конституційних монархій, ролі демократичних цінностей у розвитку країн світу тощо.
- у другому змістовому модулі має сенс акцентувати на так званих «Європейських студіях» (інформації про створення Європейського Союзу, інституцій ЄС, сучасну політику ЄС, структуру ЄС, євроінтеграцію, Україну та ЄС тощо).

Завдання вказаної навчальної дисципліни мають передбачати таке, як-от:

- вивчити основні поняття та напрямки країнознавства;
- ознайомити з функціями країнознавства;
- допомогти здобувачам освіти засвоїти інформацію про країни, їх геопросторове положення, природні умови та ресурси, економіку, населення, культуру;
- формувати у майбутніх бакалаврів філології вміння самостійної роботи з різними джерелами країнознавчої інформації.

Є педагогічно доцільним у ракурсі досліджуваної проблеми впровадити вибірково освітній компонент «Міжкультурна комунікація», що застосовується на 2 курсі та є логічним продовженням дисципліни «Країнознавство». Оскільки навчальний процес проходить у два модулі, є логічним розподілити час на загальнонавчальні теми, наприклад, «Про мою родину», «Житло. Моя квартира», «Їжа та приготування їжі», «Визначні місця», «Вибір професії» під час першого модуля. І потім, другий модуль має бути повністю присвячений тим конкретним ситуаціям, що відбуваються в професійній діяльності

спеціалістів різного фаху, перекладу в яких вони й потребують від філологів. Наприклад, якщо мова йде про фахівців правоохоронної сфери, то актуальним стануть теми «На митниці», «В аеропорту», «В готелі», «На вулиці», «У відділку міліції».

Основними цілями опанування цього курсу, на наш погляд, можуть бути такі:

- сформувані знання про правила поведінки в соціально значущих місцях;
- розвивати навички міжкультурного спілкування іноземною мовою;
- вміти орієнтуватися в іншомовному комунікативному просторі в ситуаціях квазіпрофесійної діяльності;
- формувати та розвивати іншомовну комунікативну компетенцію.

Не менш важливого значення набуває й створення такого освітнього середовища в університеті, що передбачає логічно побудовану систему самостійних завдань, котрі впроваджуються в контексті предметів іноземної мови на всіх курсах в період навчання на бакалавраті та магістратурі. Такий підхід слугує результативному розвитку системи знань здобувачів освіти, рівень яких підвищується від А1 до С1.

Має дидактично-виховне значення й реалізація творчо організованого аудиторного та позааудиторного життя студентів. Слід зазначити, що у своїй практиці використовуємо різні методи та приклади міжкультурного вивчення іноземної мови: від монологічного, діалогічного, полілогічного видів спілкування до таких творчо-комунікативних методів, як:

- «Вчимося вчитися»,
- «Бріколаж»,
- «Метод проєктів»,
- «Метод стимулюючих висловлювань».

Також у позаурочний час студенти запрошуються до участі в роботі наукового гуртка «Індивідуалізація процесу вивчення іноземної мови», де в неформальній обстановці піднімаються різні питання навчання та праці сучасної молоді, знімаються міні-відео задля вдосконалення володіння іноземною мовою.

На нашу думку, варто також сприяти правильному розподіленню самоосвітньої діяльності. Задля досягнення цієї мите використовуємо такі підходи:

- пропонуємо студентам можливість якомога ширше спілкуватися іноземною мовою у вільний час саме в багатокультурному освітньому просторі з представниками інших національностей;

– ефективним видом самостійної діяльності у напрямку вдосконалення міжкультурної комунікації є спілкування студентів зі своїми іноземними друзями через Інтернет: Viber, Facebook, Skype, E-Mail.

- на старших курсах пропонуємо студентам взяти участь у міжнародних наукових конференціях.

Є педагогічно доцільним й актуалізувати знання здобувачів вищої освіти впродовж їхньої участі в Speaking Club. Клуб розрахований на студентів, які досить добре володіють англійською мовою та які вміють розуміти англійську на слух і розмовляти англійською. Головною умовою впевненого спілкування англійською є постійна практика, результатом – спонтанне мовлення, правильна вимова та добре розуміння співрозмовника. З цією метою такі зустрічі проводяться в прямому ефірі (офлайн) щочетверга на базі обласної бібліотеки та в інших місцях. Темі цих зустрічей є різноманітними: політичні системи різних країн, подорожі, традиції, особливості організації побуту, проблеми спілкування з представниками старшого покоління тощо.

Не меншої ваги має й робота дискусійного клубу, у форматі якого експерти (представники носіїв мови) поширюють цікаву інформацію про різні країни: історію, уряд, суспільство, цінності, культуру, стиль життя, визначні пам'ятки, а студенти діляться власними думками з різних питань іноземною мовою. Здобувачі вищої освіти мають змогу покращити свої мовні знання, спілкуватися з різними цікавими людьми та знайти нових друзів. Засідання онлайн-дискусійного клубу проводяться двічі на місяць.

Висновки. Отже, комунікація майбутніх філологів у міжкультурній взаємодії спрямовує на коректне використання мовних знань, комунікативних умінь, лінгвокраїнознавчих, соціолінгвістичних знань, вияв альтруїзму, етичних норм, прагнення співпрацювати з представниками інших культур у груповій діяльності. Шляхами для покращення комунікації впродовж міжкультурної взаємодії майбутніх бакалаврів філології є

- впровадження освітніх компонентів «Міжкультурна комунікація», «Країнознавство»;
- створення освітнього середовища в університеті, що передбачає послідовну систему самостійних завдань;
- у позаурочний час студенти запрошуються до участі в роботі наукового гуртка «Індивідуалізація процесу вивчення іноземної мови».

Не менш вагоми є й залучення студентів до участі в Speaking Club та дискусійного клубу. Усі окреслені форми слугують підвищенню у майбутніх бакалаврів філології ефективності комунікації у міжкультурній взаємодії.

Перспективи вивчення вказаної проблеми полягають у визначенні системи методів та форм розвитку здатності до комунікації впродовж міжкультурній взаємодії у майбутніх магістрів філології.

Література:

1. Алтухова Г. М. Підготовка майбутніх учителів до організації міжкультурної взаємодії школярів : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2015. 215 с.
2. Гнатенко Я. В. Формування міжкультурної компетентності майбутніх бакалаврів з міжнародної економіки у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Полтава, 2021. 215 с.

3. Григор О. Консенсус як чинник міжкультурної взаємодії в умовах соціокультурної глобалізації. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2018. Вип. 12. Т. 1. С. 166-173.

4. Князян М.О., Звєкова В.К., Нагорна Н.В. Формування готовності майбутніх фахівців гуманітарного профілю до міжкультурної взаємодії. *Вісник науки та освіти. Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»*. 2024. № 6(24). С. 771-779. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-6\(24\)-771-779](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-6(24)-771-779).

5. Кобринець О.С., Малець І.В. До проблеми вивчення міжкультурної комунікації у процесі навчання іноземної мови. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 24. Т. 2. С. 42-48. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/24-2.8>

References:

1. Altukhova H. M. (2015). *Pidhotovka maibutnix uchyteliv do orhanizatsii mizhkulturnoi vzaiemodii shkoliariv [Preparing future teachers to organize intercultural interaction between students]* : dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Odesa, 2015. 215 s. [in Ukrainian].

2. Gnatenko Ya. V. (2021). *Formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti maibutnix bakalavriv z mizhnarodnoi ekonomiky u protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of intercultural competence of future bachelors in international economics in the process of professional training]*: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Poltava, 2021. 215 s. [in Ukrainian].

3. Hryhor O. (2018). *Konsensus yak chynnyk mizhkulturnoi vzaiemodii v umovakh sotsiokulturnoi hlobalizatsii [Consensus as a factor of intercultural interaction in the context of sociocultural globalization]*. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Politolohiia*. Vyp. 12. T. 1. S. 166-173. [in Ukrainian].

4. Kniazian M.O., Zviekova V.K., Nahorna N.V. (2024). *Formuvannia hotovnosti maibutnix fakhivtsiv humanitarnoho profilu do mizhkulturnoi vzaiemodii [Developing the future humanitarian specialists' readiness for intercultural interaction]*. *Visnyk nauky ta osvity. Seriiia «Filolohiia», Seriiia «Pedahohika», Seriiia «Sotsiolohiia», Seriiia «Kultura i mystetstvo», Seriiia «Istoriia ta arkheolohiia»*. № 6(24). S. 771-779. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-6\(24\)-771-779](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-6(24)-771-779). [in Ukrainian].

5. Kobrynets O.S., Malets I.V. (2020). *Do problemy vyvchennia mizhkulturnoi komunikatsii u protsesi navchannia inozemnoi movy [To the problem of studying intercultural communication in the process of learning a foreign language]*. *Innovatsiina pedahohika*. 2020. Vyp. 24. T. 2. S. 42-48. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/24-2.8> [in Ukrainian].